

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

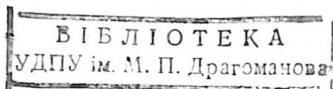
На правах рукопису

РОГОЗА Анатолій Петрович

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКО-СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩ /КОЛЕДЖІВ/

ІЗ.00.01 - теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-1996

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100313751

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Київському міжрегіональному Інституті вдосконалення вчителів ім. Б.Грінченка.

- Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
професор
СЛЮСАРЕНКО Віктор Григорович.
- Офіційні опоненти - Дійсний член АПСН, доктор педагогічних
наук, професор
КОБЗАР Борис Степанович
- кандидат педагогічних наук, професор
БУРЛАКА Яків Іванович
- Провідна установа - Миколаївський державний
педагогічний інститут.

Захист відбудеться "14" вересня 1996 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.01.33.08 при Українському державному педагогічному університеті ім. М.П.Драгоманова за адресою 252030, м.Київ-30, вул.Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова.

Автореферат розіслано "14" вересня 1996 р.

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ДОЛИНСЬКА Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

А к т у а л ь н і с т ь проблеми. В Державній національній програмі "Освіта" /Україна ХХІ ст./ передбачено підготовку в навчальних закладах соціально свідомих людей, здатних до розумової і фізичної праці, до активної діяльності в різних сферах громадського і державного життя, в галузі науки і культури. Розвиток особистості нового типу у відповідності з цими завданнями потребує вдосконалення всіх ланок виховного процесу. Особливого значення набуває формування таких суспільних властивостей особистості, як соціальна активність, відповідальність, почуття обов'язку, свідомі дисципліна.

На сучасному етапі розвитку суспільства виникає принципово новий підхід до регулювання поведінки людини: вимоги, які ставить перед нею суспільство, повинні бути усвідомлюваними, а внутрішній контроль за своїми діями здійснюватися на рівні суспільного. Це можливе в тій мірі, в якій особистість усвідомлює соціальне значення своєї діяльності та володіє такою властивістю як соціальна активність.

Проблема соціальної і, зокрема, громадсько-соціальної активності була предметом багатьох філософських, соціологічних та психолого-педагогічних досліджень.

Так, соціально-філософські проблеми формування соціальної активності розглядаються в працях Е.А.Ануфрієва, Л.М.Архангельського, Т.П.Богданової, Л.П.Буєвої, В.О.Долгодворова, І.С.Кона, Т.С.Лапіної, М.Я.Третякова, В.І.Шинкарука, І.Ф.Надольного та ін. Їх дослідження показали, що в процесі виховання особистість не можна виключити із структури суспільних відносин даної соціальної системи.

Психологія активності особистості досліджена рядом психоло-

гів /Б.Г.Ананьев, Л.І.Божович, О.В.Киричук, А.Г.Ковальов, О.М.Леонтьев, Е.С.Мерлін, А.В.Петровський, К.К.Платонов та ін./ Їхні праці спрямовані на пошук психологічних основ, що дають змогу проникнути в суть соціальної активності і визначити критерії для її вивчення та практичного керівництва процесом формування.

Теоретичні основи формування громадсько-соціальної активності розкрито в працях видатних діячів педагогічної науки: Б.Грінченка, М.П.Драгоманова, А.В.Луначарського, А.С.Макаренка, С.Русової, В.О.Сухомлинського та ін. Питання розвитку соціально активної особистості в колективі вивчали О.І.Дулов, Л.М.Новікова, Ю.Н.Сокольнікова, Г.І.Шукіна та ін.

Досить глибоко досліджено вплив громадської і трудової діяльності на формування особистості, умови її організації у працях таких педагогів, як О.С.Богданова, Л.Ю.Гордін, М.К.Гончаров, Ф.П.Корольов, Б.С.Кобзар, О.Г.Мороз, Н.Г.Ничкало, Л.А.Пляскіна, М.Г.Тайчинов.

Специфіку формування соціальної активності студентів педагогічних училищ і учнів старших класів розкрито у працях С.К.Ащенкової, М.Г.Гулькова, В.К.Іванової, К.Д.Родіної, В.Г.Чугаєвського, В.Г.Слюсаренка та ін. Підкреслюється, що розвиток соціальної активності в юнацькому віці – це інтенсивний і суспільно значущий процес.

Вплив громадсько-соціальної діяльності на формування моральних якостей особистості, особливості соціально-активних студентів вивчали В.М.Горовенко, С.А.Дем"янчук, П.В.Конанихін, В.І.Пирогов, Л.Ф.Спірін та ін. Класифікацію доручень, що розвивають громадсько-соціальну активність студентів педагогічних училищ і старшокласників, описано у М.І.Муратова, С.Е.Хозе, М.М.Ященка та ін.

За останнє десятиріччя з даної проблеми з"явилася чимало спе-

ціальних досліджень. Формування громадсько-соціальної активності в них відображено в різноманітних аспектах: педагогічні основи виховання громадсько-політичної активності /А.Є.Зосимовський, В.І.Широгов, Г.І.Путніна, Р.В.Чиркова та ін./; формування умінь і навичок громадської діяльності студентів середніх спеціальних навчальних закладів /В.М.Коваленко, В.С.Комладзе, А.М.Рябченко та ін./; розвиток активності і самостійності студентів технікумів у процесі навчання /А.Н.Сергєєв та ін./.

Разом з тим, в цих дослідженнях проблема формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ /коледжів/ залишилась практично поза увагою дослідників, тоді як в силу специфіки віку і характерних для нього гродівних видів діяльності, а також тих функцій, які здійснюють викладачі училища по розвитку особистості майбутнього вчителя, соціальна активність учнів педагогічного училища має свої прояви і напрямки.

Зокрема, більш глибокого вивчення потребують умови ефективності формування і реалізації громадсько-соціальної активності студентів в навчальній і майбутній професійній діяльності, вплив громадсько-соціальної активності на якість підготовки спеціалістів.

Виходячи із соціальної значущості проблеми, її актуальності у вихованні студентської молоді та й професійній підготовці, беручи до уваги недостатнє розроблення її в психолого-педагогічній науці, ми обрали темою нашого дослідження: "Формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ /коледжів/". При виборі теми ми враховували також те, що соціальна активність як інтегральна властивість особистості, в залежності від об'єкта, на який вона спрямована, буде по-різному проявлятись в різних видах діяльності: суспільно-політичній, громадській, пізнавальній,

трудої, художній, а тому ми обмежились саме громадською діяльністю студентів, яка здійснювалась ними в позаурочний час. При цьому ми керувались ще й тим, що саме громадська діяльність, не дивлячись на її значний вплив на особистісно-професійне зростання молоді людини, останнім часом залишається поза увагою як дослідників, так і педагогів-практиків.

Об'єкт дослідження - громадсько-соціальна активність особистості.

Предмет дослідження - процес формування у студентів педучилищ громадсько-соціальної активності.

Мета дослідження - виявити, науково обґрунтувати та апробувати педагогічні умови підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ у процесі їх громадсько-соціальної діяльності.

В основу дослідження було покладено **припущення** про те, що підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ залежить від залучення їх до цілеспрямованої громадсько-соціальної діяльності з урахуванням специфіки майбутньої професії, рівня розвитку активів навчальних груп, раціональної організації громадсько-соціальної практики.

У відповідності з метою та гіпотезою визначено **завдання** дослідження:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії і на практиці;
- розробити програму вивчення громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ;
- визначити основні педагогічні умови підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів у процесі громадсько-соціальної діяльності;

- розробити і втілити в практику роботи педагогічних училищ /коледжів/ науково обгрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є філософське вчення про сутність особистості, її активність, природу соціальної активності, активну перетворювальну діяльність особистості, особливості педагогічної діяльності та її вимоги до особистості вчителя. В процесі дослідження ми спиралися на Закон про освіту, Державну національну програму "Освіта" /Україна XXI ст./.

Методи дослідження: теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з теми дослідження; вивчення й узагальнення досвіду роботи керівників груп педагогічних училищ із формування громадсько-соціальної активності студентів; спостереження, анкетування студентів, керівників груп; аналіз архівних матеріалів, документів педагогічних училищ. Окрім того, використовувався метод рейтингу при оцінюванні, взаємооцінюванні і самооцінюванні рівня сформованості громадсько-соціальної активності студентів, бесіди із ними, а також з керівниками груп та адміністраціями навчальних закладів; констатуючий та формуючий експерименти; статистичні методи обробки отриманих даних.

Дослідження здійснювалося протягом багаторічної практичної роботи в Богуславському педагогічному училищі в якості заступника та директора училища /коледжу/, а також в Олександрійському, Корсунь-Шевченківському, Артемівському, Кременчуцькому та Ржищівському педучилищах України. Дослідженням було охоплено 2614 студентів і 387 викладачів, які здійснюють професійно-педагогіч-

ну підготовку в названих педучилищах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що конкретизовано сутність громадсько-соціальної активності як свідому, стійку, динамічну систему ставлень людини до різних сфер суспільного життя, які проявляються в діяльності особистості; визначено показники для діагностики рівнів сформованості громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ: самостійне поповнення соціальних знань, ставлення до громадської діяльності, організаторська громадська робота, виконання громадських доручень, участь у суспільно-трудовій діяльності та роботі громадських організацій, наявність громадсько-соціальних почуттів, інтерес до громадсько-соціальних подій; виявлено низький, середній та високий рівні сформованості громадсько-соціальної активності у студентів педучилища.

Особистий внесок автора полягає в розробці та впровадженні в роботу ряду педучилищ України системи формування у майбутніх вчителів громадсько-соціальної активності як стійкої якості особистості; запропонованій методиці та програмі вивчення громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ та коледжів.

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці та науковому обґрунтуванні системи формування у студентів навичок організаторської та громадської роботи, яка включає такі напрямки громадсько-соціальної практики як навчальний процес, школа активу, факультативні заняття, організація роботи факультетів громадських професій, позакласні форми роботи із формування навичок організаторської і громадсько-соціальної діяльності; виявленні умов підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів педучилища, головними з яких є залучення студентів до цілеспрямованої громадсько-соціальної ді-

яльності з урахуванням специфіки майбутньої професії, підвищення рівня розвитку активів навчальних груп та раціональна організація громадсько-соціальної практики студентів.

Практичне значення роботи полягає у можливості впровадження запропонованої системи підвищення ефективності громадсько-соціальної активності студентів при підготовці вчителів в системі педагогічних училищ та коледжів, на курсах професійного вдосконалення викладачів педучилищ.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним обґрунтуванням основних положень теорії і методики формування громадсько-соціальної активності студентів; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження; системним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалів; адекватністю логіки дослідження його меті, предмету і завданням; повнотою одержаних дослідницьких матеріалів; використанням сучасних статистичних методів обробки одержаних даних.

На захист вноситься:

- поняття про громадсько-соціальну активність як свідому, стійку, динамічну систему ставлень особистості до різних сфер суспільного життя, які проявляються в діяльності;

- твердження про те, що основними показниками сформованості громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ є самостійне поповнення соціальних знань, ставлення до громадської діяльності, організаторська громадська робота, виконання громадських доручень, участь у суспільно-трудовій діяльності та роботі громадських організацій, наявність громадсько-соціальних почуттів та інтерес до громадсько-соціальних подій;

- розроблена автором система формування у студентів навичок організаторської та громадської роботи, яка включає такі напрям-

ки громадсько-соціальної практики як навчальний процес, школи активу, факультативні заняття, організація роботи факультетів громадських професій, позакласні форми роботи;

- положення про те, що мета - формування громадсько-соціальної активності у студентів педагогічного училища - може бути досягнута при умовах залучення студентів до цілеспрямованої громадсько-соціальної діяльності з урахуванням специфіки педучилища, підвищення рівня розвитку активів навчальних груп та раціональній організації громадсько-соціальної практики студентів.

А п р о б а ц і я т а з а с т о с у в а н н я р е з у л ь т а т і в дослідження.

Основні ідеї і попередні результати досліджень доповідались і отримали схвалення на науково-практичних республіканських, обласних, міжрегіональних конференціях, республіканських педагогічних читаннях, семінарах, на республіканських нарадах керівників педагогічних училищ у м.Києві /1993-1996 рр./, перед слухачами ФПК директорів педагогічних училищ.

Хід і результати дослідження обговорювалися на педагогічних радах педагогічних училищ, методичних об'єднаннях керівників груп, на засіданнях кафедри педагогіки Київського міжрегіонального інституту вдосконалення вчителів ім. Б.Грінченка. Результати дослідження втілено автором в навчально-виховний процес Богуславського педагогічного коледжу ім. І.С.Нечуя-Левицького, Білоцерковського та Ржищівського педагогічних училищ Київської області.

С т р у к т у р а дисертації обумовлена логікою дослідження і складається із вступу, двох розділів, висновків, а також списку використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обгрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання та методику дослідження, показано наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, особистий внесок дисертанта, сформульовано положення, винесені на захист та апробацію.

У першому розділі "Формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ як педагогічна проблема" на основі теоретичного аналізу літератури розглянуто питання про сутність соціальної активності, її структуру та показники, зміст поняття громадсько-соціальної активності студентської молоді, а також результати констатуючого експерименту, критерії діагностики рівнів сформованості громадсько-соціальної активності та їх якісна характеристика у студентів педагогічних училищ.

Базовим поняттям досліджуваного феномену є поняття активності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що більшість дослідників дотримуються думки, що активність особистості є набутою властивістю, що розвивається на основі потреб. Потреби детермінуються потребами суспільства, в якому живе людина і вплив якого постійно відчуває. Для того, щоб потреба перейшла в активність, вона повинна бути усвідомлена, набула характеру інтересу. Активність на вищому рівні розвитку, є соціальною активністю. Процес формування соціальної активності відбувається під впливом двох взаємопов'язаних моментів-умов, які створюються суспільством для розкриття творчих можливостей особистості і раціонального та ефективного використання цих умов самою особистістю.

Проблема соціальної активності розглядається вченими з різних позицій залежно від галузі науки, в якій вони працюють, та конкретної проблематики. Ряд монографій та дисертаційних робіт виді-

ляють окремі прояви соціальної активності, які відповідають окремим видам соціальної діяльності людей: трудової, суспільно-політичної, громадської, пізнавальної, комунікативної, художньо-естетичної, моральної та ін.

Поняття "соціальна активність" розглядається в сучасній літературі в трьох аспектах: як стан суб'єкта, як якість, риса особистості; як ставлення до діяльності, взаємозв'язок суб'єкта з середовищем і як міра прояву соціальної дієздатності людини

В педагогіці поняття соціальної активності носить дещо інший характер, оскільки тут мова йде не лише про особистісну якість, але й про процес активізації діяльності учня чи викладання. Активність в учінні розглядається як підсилена діяльність, а активізація - як підсилення цієї діяльності.

Соціальна активність як суспільна властивість суб'єкта, яка формується протягом життя, має свою специфіку на кожному віковому етапі відповідно до соціального досвіду особистості і розвивається в процесі взаємодії з оточуючими людьми.

При розгляді структури соціальної активності виділяють діяльнісний та ціннісний аспекти. Якщо діяльнісний пов'язаний з потребами людини, то ціннісний дає уяву про спрямованість соціальної активності суб'єкту, її співпадання чи неспівпадання з головними тенденціями суспільного розвитку.

Структура соціальної активності розглядається за формою /професійна і непрофесійна/, за видами/трудова, громадська, політична, пізнавальна та ін./, за спрямованістю /суспільна та анти-суспільна/, за сферою реалізації /навчання, виробництво, управління і т.д./.

Особливу вагу дослідники приділяють критеріям соціальної активності. Як основні називаються такі: міра використання можливостей людини в діяльності, свідоме ставлення до неї, безкорисли-

вість у виконанні діяльності, об'єм затрат вільного часу на неї, елементи зверхнормативності, ініціативність в діяльності.

Соціальна активність як якість особистості постійно змінюється залежно від тих змін, які відбуваються в самій особистості, а тому важливо розглядати даний феномен в динаміці, в процесі розвитку особистості. Соціальна активність в своєму розвитку розглядається як підсилена діяльність порівняно з нормативною. Важливим критерієм, який визначає рівень сформованості соціальної активності, є ціннісні орієнтації в основних сферах діяльності, які фіксуються через домінуючі мотиви діяльності, суб'єктивне ставлення до неї, її цілі, соціальні задачі, зміст і форму, а також через задоволення самою діяльністю.

Громадсько-соціальна активність є різновидом соціальної активності, яку ми визначаємо як свідому, стійку, динамічну систему ставлень людини до різних сфер суспільного життя, які проявляються в її діяльності.

В психолого-педагогічній літературі визначень громадсько-соціальної активності ми не зустріли. Автори обмежуються поняттям "Громадська активність". Так, Е.А.Ануфрієв, О.І.Дулов, Е.Г.Комаров, Т.С.Лапіна та ін. підкреслюють, що громадська активність являє собою прояв можливостей і здібностей людини в діяльності /поведінці/, спрямованій на прогресивне перетворення суспільства завдяки досягненню громадсько корисних результатів. Ми вважаємо правомірним вживання терміну "громадсько-соціальна активність", який відображає як сутність, так і спрямованість активності особистості.

Громадсько-соціальна активність студентів педагогічних училищ - це діяльність, в якій проявляється їхня свідомість, творче ставлення до праці, громадсько-соціального життя колективу, праг-

нення до самостійного поповнення ідеологічних знань, розуміння питань політики держави, аналізу та оцінки громадсько-соціальних подій, що відбуваються у світі; соціально-політичні погляди і переконання на основі прогресивної ідеології; високі соціально значущі потреби і мотиви громадсько-соціальної діяльності.

Ми вважали, що педагогічна діяльність керівника групи з формування громадсько-соціальної активності у студентів тільки тоді буде цілеспрямованою, коли він розуміє сутність даного процесу. Його зміст, значущість виховання особистості спеціаліста, соціально цінних якостей, які визначають його громадсько-соціальну сформованість, аналізує мотиви участі в громадсько-соціальній діяльності студентів, а тому нами було проведено серед викладачів і студентів анкетування, спрямоване на виявлення вищезначених питань.

Результати показали, що із 245 опитаних керівників груп 58,8% вбачає виявлення громадсько-соціальної активності студентів у громадсько-соціальній діяльності. Громадсько-соціальна активність студентів проявляється у таких видах діяльності, як організаторська робота, виконання громадських доручень, самостійне поповнення соціальних знань. Разом з тим, громадсько-соціальну активність слід оцінювати не лише за сукупністю діяльнісних характеристик, а й за їх мотиваційною сферою, яка формує об'єктивне опосередкування діяльності особистості.

Аналіз відповідей керівників груп показав, що враховують у студентів мотиви прояву громадсько-соціальної активності тільки 29,5%; не завжди враховують - 28,4%; не враховують - 42,1%; серед керівників груп 45,3% вважають, що у студентів немає певного інтересу і готовності до формування громадсько-соціальної активності; 42,7% мають недостатній досвід роботи, 38,9% - недостатній

рівень теоретичної підготовки, 15,2% відзначають слабку організацію роботи в педагогічних училищах з формування громадсько-соціальної активності.

Аналіз творів студентів щодо з'ясування суспільної значущості й усвідомлення ними громадсько-соціальної активності показав, що, на думку більшості студентів /61,5%/, кожен сучасний спеціаліст повинен бути соціально активним. При цьому достатньо охарактеризували сутність громадсько-соціальної активності і розкрили її основні показники тільки 11,2%, усвідомлюють та аргументують суспільну значущість 32,4% опитаних студентів.

Дослідження мотивації соціальної активності засвідчило, що при виконанні громадських доручень студенти керуються такими мотивами: "щоб виконати свій обов'язок" /39,2%/, "щоб заслужити авторитет з боку своїх друзів" /37,8%/, "щоб сумління не турбувало" /25,8%/, "щоб завоювати довіру в друзів" /24,3%/. Знання мотивів виявлення громадсько-соціальної активності у студентів дозволило нам об'єктивно оцінювати моральні якості кожного студента та прогнозувати його майбутню поведінку.

Розробка програми формування громадсько-соціальної активності студентів вимагала виділення специфічних показників для її діагностики. В якості останніх ми обрали: самостійне поповнення соціальних знань; ставлення до громадської діяльності; організаторська громадська робота; виконання громадських доручень; участь у суспільно-трудоїї діяльності та роботі громадських організацій; наявність громадсько-соціальних почуттів; інтерес до громадсько-соціальних подій.

За цими показниками дано якісну характеристику високого, середнього та низького рівнів сформованості громадсько-соціальної активності студентів.

Студенти з високим рівнем /12,3%/ беруть активну участь у громадсько-соціальній, навчальній і трудовій діяльності, є організаторами громадської роботи, завжди відповідально ставляться до виконання громадських доручень, самостійно поповнюють соціальні знання, виявляють інтерес до громадсько-соціальних подій та емоційно відгукуються на них.

Студенти середнього рівня сформованості громадсько-соціальної активності /52,4%/ не завжди беруть участь у громадсько-соціальній і трудовій діяльності, не зовсім сумлінні у ставленні до навчання. Лише інколи стають організаторами громадської роботи, виконуючи громадські доручення під контролем старших. Поповнюють соціальні знання залежно від ситуацій.

Студенти з низьким рівнем /35,3%/ пасивно ставляться до громадсько-соціальної, трудової і навчальної діяльності. Вони не є організаторами громадської роботи, доручення колективу виконують без бажання, не доводять їх до завершення. Лише інколи цікавляться громадсько-соціальними подіями, не поповнюють самостійно соціально-політичні знання. Громадсько-соціальні почуття в них не розвинені.

Як бачимо, загалом студенти педагогічних училищ мають невисокий рівень громадсько-соціальної активності. Однією з причин є те, що виховання в педагогічних училищах нерідко здійснюється без врахування їхніх індивідуальних та інших специфічних особливостей. Ряд авторів /А.А.Вербицький, Г.П.Жданов, Г.А.Ісакова та ін./ пов'язують ці особливості з віковим складом студентів. У групах нерідко навчаються підлітки, юнаки, дівчата, які вже працювали на виробництві або прийшли з армії. Вони перебувають на різних ступенях фізичного і психічного розвитку, але рівною мірою після закінчення навчального закладу повинні володіти професійною ді-

яльністю, навичками керування колективом, бути організаторами та активістами. За віковими особливостями студентів I-III курсів педагогічних училищ можна прирівняти до учнів X-XI класів, але на відміну від них майбутні вчителі відчують потребу в громадсько-соціальної діяльності та в створенні суспільних матеріальних цінностей.

Врахування специфічних особливостей студентів педагогічних училищ дало можливість успішно формувати громадсько-соц.альну активність студентів, широко й всебічно включати їх у громадсько-соціальну діяльність, особливе місце в якій посідає громадсько-соціальна практика студентів, яка проводиться після III-го курсу в базових школах та дошкільних закладах.

У д р у г о м у розділі "Основні умови підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ" розглянуто умови, за яких забезпечується підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності, викладено результати дослідно-експериментальної роботи.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та результати дослідження дали змогу виявити, що основними умовами підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності студентів є цілеспрямована організація громадсько-соціальної діяльності, рівень розвитку активів навчальних груп, раціональна організація громадсько-соціальної практики студентів.

Вплив громадсько-соціальної діяльності на розвиток громадсько-соціальної активності ми розглядали в процесі вивчення студентами соціологічних, філософських, історичних, психолого-педагогічних дисциплін. У дослідженні брали участь 2614 студентів 10 педагогічних училищ. При цьому було з'ясовано, що студентська молодь виявляє підвищений інтерес до громадсько-соціального життя нашого суспільства: 91,98% студентів цікавляться подіями громадсько-соціального життя як у нашій країні /62,47%/, так і за кордо-

ном /59,10%/ , 82,01% студентів беруть участь у політичних інформаціях. Проте активність студентів у самостійному поповненні суспільно-політичних знань є недостатньою, що також свідчить про низький рівень сформованості громадсько-соціальної активності.

Нами була розроблена спеціальна програма з формування громадсько-соціальної активності студентів, яка включала в себе три етапи.

На першому етапі керівники груп осмислювали цілі і завдання формування громадсько-соціальної активності студентів, конкретизували плани виховної роботи на основі розробленого раніше перспективного плану педагогічного училища, розрахованого на весь період навчання.

На другому етапі внаслідок цілеспрямованого спостереження, вивчення й аналізу було складено вихідні характеристики громадсько-соціальної активності кожного студента.

На третьому етапі до аналізу сформованості громадсько-соціальної активності ми залучали самих студентів, визначали рівень її сформованості у активів навчальних груп. При цьому враховувалися ділові і морально-психологічні якості кожного активіста.

Члени спеціальної комісії з викладачів та студентів-активістів аналізували, за якими показниками даний актив навчальної групи досяг високої, середньої, низької сформованості громадсько-соціальної активності. Слід відмітити, що в колективі, де актив досяг високого рівня сформованості, активність усіх членів колективу зростає, швидше змінюються стадії розвитку колективу.

З метою залучення кожного студента до активної громадсько-соціальної діяльності ми розробили систему заходів, яка здійснювалася під керівництвом активу. Дієвими формами залучення активів до керування справами колективів були організація громадсько-

соціальних клубів "Еврика", "Світ сьогодні", лекторіїв, конкурсів, диспутів на громадсько-соціальні теми, вечорів-зустрічей покоління, проведених за матеріалами клубу "Пошук".

Дослідно-експериментальна робота, спрямована на зміцнення і розвиток активів навчальних груп в процесі громадсько-соціальної діяльності і в спеціально організованих ситуаціях, сприяла підвищенню рівня сформованості громадсько-соціальної активності студентів.

Особливе місце в дослідно-експериментальній роботі належить організації громадсько-соціальної практики студентів.

Опитування 2614 студентів педагогічних училищ показало, що громадські доручення мають 80,52% студентів. З бажанням їх виконують лише 68,20%. Прагнуть бути політінформаторами 7,57%, агітаторами 3,94%, брати участь у діяльності громадських організацій 18,65% опитаних. Самі студенти зазначали, що причиною невиконання громадських доручень здебільшого є невміння виконувати їх. Тому для підготовки студентів до громадсько-соціальної діяльності було створено школи активу, факультети громадських професій.

Для організації громадсько-соціальної практики нами було розроблено план і програму з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей і рівня громадсько-соціальної активності студентів. План і програма проведення громадсько-соціальної практики відображували поетапно діяльність студентів під час теоретичних занять, педагогічної практики протягом усього періоду навчання. Орієнтовний перелік обов'язкового мінімуму завдань з громадсько-соціальної практики охоплює всі показники громадсько-соціальної активності /див.схему I/.

Проведена робота дала змогу значно підвищити ефективність формування громадсько-соціальної активності студентів педагогіч-

них училищ. В табл. I дано кількісні показники змін, які відбулися в результаті експерименту.

Таблиця I

Порівняльна рівнева характеристика сформованості громадсько-соціальної активності у студентів контрольної і експериментальної груп

Рівні громадсько-соціальної активності	С т у д е н т и			
	Контрольної групи		Експериментальної групи	
	к-сть	%	к-сть	%
Високий	22	12,3	109	66,5
Середній	94	52,4	47	28,1
Низький	63	35,3	8	5,4

Як бачимо, внаслідок залучення студентів до цілеспрямованої громадсько-соціальної діяльності з урахуванням специфіки педагогічних училищ, рівня розвитку активів навчальних груп, раціональної організації громадсько-соціальної практики підвищилася громадсько-соціальна активність і спостерігався перехід студентів із груп з низьким рівнем її сформованості в групи з більш високим рівнем. За всіма видами діяльності студенти досліджуваних груп займали призові місця. Таким чином, можна стверджувати, що суттєвих змін в рівні сформованості громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ вдалось досягнути завдяки організації цілеспрямованої діяльності по вирішенню системи педагогічних завдань, які, на нашу думку, є найбільш дієвим засобом формування досліджуваного феномену, а якість їх вирішення є показником рівня його сформованості.

Протягом 1991-1995 рр. ми проводили ретроспективний аналіз рівня громадсько-соціальної активності випускників. Для порівнян-

ня було взято 160 чоловік. Рівень громадсько-соціальної активності був вищим у тих студентів, з якими було проведено цілеспрямовану роботу з її формування. Про це свідчать відгуки керівників шкіл, куди були направлені на роботу випускники. На запитання: "Чи задовольняють Вас випускники нашого педагогічного училища з погляду сформованості їхньої громадсько-соціальної активності?" понад 90% керівників шкіл відповіли позитивно. Багато з них стверджують, що молоді спеціалісти на високому рівні володіють теоретичним матеріалом і практичними навичками та вміннями із своєї спеціальності. З'ясувалося, що 85% випускників /порівняно із випускниками минулих років/ беруть активну участь у громадсько-соціальному житті шкіл, проводять заняття з активом, виконують громадські доручення.

Результати дослідження підтвердили висунуту гіпотезу та дали можливість зробити такі висновки:

В професійній підготовці майбутнього вчителя велике значення має формування його громадсько-соціальної активності. Суть її полягає в свідомо виробленій, динамічно стійкій системі діяльнісного ставлення людини до суспільного життя.

Громадсько-соціальна активність як професійна формується в навчально-виховній роботі майбутніх вчителів, що вимагає визначення умов, які забезпечують необхідність організації і керування цим процесом.

Обґрунтування системи педагогічних умов з формування громадсько-соціальної активності є важливою умовою її розвитку. Вона забезпечує можливості для організації цілеспрямованої діяльності студентів у відповідності з цими умовами. Однак, як показало дослідження, відсутність чіткої цільової установки при їх використанні в навчально-виховному процесі є однією з головних причин

низького рівня сформованості громадсько-соціальної активності у студентів педучилищ. Показниками громадсько-соціальної активності є самостійне поповнення соціальних знань, ставлення до громадської діяльності, організаторська громадська робота, виконання громадських доручень, участь у суспільно-трудоїї діяльності та роботі громадських організацій, наявність громадсько-соціальних почуттів та інтерес до громадсько-соціальних подій.

Найуспішніше громадсько-соціальна активність студентів педагогічних училищ формується в процесі цілеспрямованої громадсько-соціальної діяльності, яку організовано адекватно заданій меті з урахуванням специфіки педагогічних училищ. Доцільно організована громадсько-соціальна діяльність, її реалізуюча, відтворююча і змінююча функції забезпечили виявлення; закріплення і розвиток громадсько-соціальної активності студентів, її стійкість, діяльний характер і громадську спрямованість.

Формування громадсько-соціальної активності студентів у колективах навчальних груп відбувається ефективніше, коли керують основними її показниками і рівнями сформованості, що забезпечує розвиток всього колективу навчальної групи відповідно до визначеної мети. Підвищення рівня розвитку активів навчальних груп позитивно впливає на колективістську, громадську спрямованість всього колективу групи, громадсько-соціальну активність студентів.

Щоб досягти підвищення ефективності формування громадсько-соціальної активності, студентів треба озброїти певним практичним досвідом громадсько-соціальної діяльності, а це свідчить про потребу організації і проведення громадсько-соціальної практики студентів із врахуванням вікових можливостей, інтересів і рівня підготовки кожного студента.

Вироблена нами з цією метою "Система формування у студентів

навичок організаторської і громадської роботи" виділяє такі напрямки громадсько-соціальної практики: навчальний процес, школи активу, факультативні заняття, організація роботи факультетів громадських професій, позакласні форми роботи із формування навичок організаторської і громадсько-соціальної діяльності. Напрямки передбачають різноманітні форми і методи участі студентів у громадсько-соціальній практиці, які сприяють виробленню певних навичок організаторської і громадсько-соціальної діяльності, підвищенню рівня громадсько-соціальної активності.

Наше дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми формування громадсько-соціальної активності студентів педучилищ /коледжів/, оскільки в ньому аналізується лише процес формування громадсько-соціальної активності в різних видах позаурочної діяльності. Потребує подальшого дослідження проблема формування громадсько-соціальної активності студентів у процесі навчальної діяльності, а також взаємозв'язку педагогічних колективів педучилищ і базових шкіл, де студенти проходять педагогічну практику і працюватимуть після закінчення відповідного навчального закладу.

Основний зміст дисертації знайшов відображення у таких публікаціях:

1. Формування громадсько-соціальної активності студентів педагогічних училищ /коледжів/. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних училищ /коледжів/. - Богуслав, 1996. - 95 с. /у співавторстві/, 62%.

2. Завдання з психології та педагогіки для студентів. Посібник для викладачів психології та педагогіки. - Богуслав, 1995.- 39 с. /у співавторстві/, 33%.

3. Виховання громадської активності студентів. - К., //Світло, № 1, 1996. - С. 39-42.

РОГОЗА А.П. "Формирование гражданско-социальной активности студентов педагогических училищ /колледжей/". Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Украинский государственный педагогический университет им. М.П.Драгоманова, Киев, 1996.

Защищается система формирования у будущих учителей гражданско-социальной активности как устойчивого качества личности, а также результаты ее экспериментального применения.

Установлено, что условиями повышения эффективности формирования гражданско-социальной активности студентов педучилища является приобщение студентов к целенаправленной гражданско-социальной деятельности с учетом специфики будущей профессии, повышения уровня развития активов учебных групп и рациональная организация гражданско-социальной практики студентов.

Осуществлено внедрение предложенной системы. На основе проведенного исследования разработан и введен в учебный план педучилища с целью усовершенствования профессиональной подготовки студентов спецкурс "Формирование гражданско-социальной активности студентов педагогических училищ /колледжей/".

A N N O T A T I O N

Rohoza A.P. Formation of the civil-social activity of the students of the pedagogical schools (colleges). Thesis for conferment of Pedagogical Master's degree. 13.00.11 - theory and history of pedagogics. Ukrainian State Teachers Training University named after Dragomanov, Kiev, 1996.

Defended is the system of the formation of the civil-social activity of future teachers as a stable quality of the personality and the results of its experimental application as well.

It is established that the conditions of the improving of the formation effectivity of the civil-social activity of the pedagogical school's students is the drawing of the students into the purposive civil-social activity, taking into consideration of specific features of the future profession, the improving of the high standard of the development of the most active members of the academic groups and racional organization of the civil-social practice.

The introduction of the offered system is realized. On the base of the carried out scientific research the special course "Formation of the civil-social activity of the students of the pedagogical schools (colleges)" was worked out and introduced into the curriculum for the purpose of the improving of the professional training of students.

Ключові слова: соціальна активність, громадсько-соціальна активність, громадсько-соціальна діяльність, громадсько-соціальна практика.